

**LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS KANCELIARIJA
SOCIALINĖS POLITIKOS GRUPĖ
STRATEGINIO PLANAVIMO IR STEBĖSENOS GRUPĖ**

PAŽYMA

**DĖL 2021–2030 M. PLĖTROS PROGRAMOS VALDYTOJO SOCIALINĖS APSAUGOS IR DARBO
MINISTERIJOS ŠEIMOS POLITIKOS STIPRINIMO PLĖTROS PROGRAMOS PATVIRTINIMO
(TAP-21-1299) (21- 27197(2))**

2021-10-07 Nr. NV-2444

Vilnius

Rengėjas – Socialinės apsaugos ir darbo ministerija (SADM).

Tikslas – patvirtinti 2021–2030 metų šeimos politikos stiprinimo plėtros programą (Programa).

Esama situacija. Lietuva susiduria su demografinėmis problemomis: mažėjančiu gimstamumu, senstančia visuomene, santuokų skaičiaus mažėjimu, ištuokų skaičiaus didėjimu, vaikų, augančių tik su vienu iš tėvų, skaičiaus didėjimu, mažėjančiu gyventojų skaičiumi. Formuojant ir įgyvendinant šeimos politiką, būtina atsižvelgti į minėtus iššūkius. Todėl yra svarbu kurti teises ir organizacines priemones, skirtas palankiai šeimai aplinkai kurti, kurios paskatintų teigiamas demografines tendencijas, mažintų smurtą artimoje aplinkoje, sudarytų sąlygas plėtoti kokybišką ir prieinamą visoms šeimoms pagalbą, stiprintų moterų ir vyrų lygias galimybes.

Esmė:

Programa įgyvendins 2021–2030 m. nacionalinio pažangos plano (NPP) 2.5 uždavinį „Gerinti aplinką šeimai, siekiant didinti gimstamumą ir gyvenimo kokybę bei sudaryti sąlygas derinti darbo ir šeiminius įsipareigojimus“.

Uždavinio rodikliai:

- Namų ūkių su vaikais skurdo rizikos lygis, proc.: 2025 m. – 15 proc.; 2030 m. – 12 proc. (dabar 17,1 proc.);
- Suminis gimstamumo rodiklis, vaikų skaičius tenkantis 1 moteriai: 2025 m. – 1,7; 2030 m. – 1,75 (dabar 1,6);
- Moterų ir vyrų darbo užmokesčio atotrūkis, proc.: 2025 m. – 11,5 proc.; 2030 m. – 10 proc. (dabar 12,1 proc.).

Problemos:

1 problema – krizinėse situacijose šeimos operatyviai nesulaukia pagalbos.

Spręstinios problemos priežastys:

- 1.1. fragmentuota ir menkai prieinama krizinių situacijų įveika.
- 1.2. vaikų ugdymo ir priežiūros paslaugų prieinamumo trūkumas neigiamai veikia šeimų sprendimą susilaukti daugiau vaikų.
- 1.3. šeimos, priklausiančios pažeidžiamų asmenų grupėms, susiduria su rizika patirti skurdą ir atskirtį.
- 1.4. neišplėtotas valstybės institucijų, savivaldybių ir nevyriausybinių organizacijų bendradarbiavimas šeimos politikos srityje.
- 1.5. dėmesio sveikatai, naudingų įpročių, vertybių ir elgesio formavimui trūkumas.
- 1.6. klaidingos, neišsamios vaiko teisių žinios visuomenėje ir praktinio įgyvendinimo iššūkiai.

Priemonės, kuriomis sprendžiama 1 problema:

1. **Stiprinti socialinių paslaugų kokybę ir prieinamumą, socialinės paramos veiksmingumą kriziniais atvejais šeimoje** (teikti kompleksines paslaugas šeimai per bendruomeninius šeimos namus; sukurti socialinių paslaugų srities darbuotojų reguliacijos mechanizmą; sukurti ir įgyvendinti socialinių paslaugų srities darbuotojų motyvavimo stiprinimo ir paramos paketą, kuris apimtų socialinio darbo įvaizdžio gerinimą, darbo užmokesčio didinimą, finansines paskatas socialiniams darbuotojams atvykti ir pasilikti regionuose; stiprinti socialinių paslaugų ir pagalbos sistemą ir kt.).

Rezultato rodikliai. Planuojama, kad 2030 m.: organizacijų, įsidiegusių socialinių paslaugų kokybės standartą ir sėkmingai pabaigusią dalyvavimą jo palaikymo veikloje, dalis sieks 80 proc. (dabar – 77

proc.); patvirtintų pasiūlymų išbandyti socialines inovacijas dalis sudarys 25 proc.; asmenų, kurie teigia, kad kompleksinės paslaugos šeimai padarė teigiamą poveikį, dalis sieks 75 proc.

2. **Plėtoti įrodymais grįstas programas ir trūkstamas specializuotas paslaugas, skirtas šeimoms (tėvams, globėjams (rūpintojams), itėviams ir kt.), vaikams ir jauniems žmonėms** (kurti, diegti ir didinti specializuotų programų prieinamumą vaikams ir šeimoms, orientuotų į kokybišką pagalbą; kurti budinčių globotojų specializacijų modelį; plėtoti į individualius vaikų ir šeimų poreikius orientuotą pagalbą, paramą ir paslaugas; plėtoti ne tik kokybiškas intervencijas, kai šeima jau susiduria su įvairiais iššūkiais, bet ir prevencines paslaugas; didinti visų šeimų – nepriklausomai nuo to, kokia yra šeimos situacija – galimybes gauti jiems reikalingas paslaugas ir kt.).

Rezultato rodikliai. Planuojama, kad 2030 m.: vaikų, laikinai ir nuolat globojamų (rūpinamų) šeimos aplinkoje, skaičius nuo visų laikinoje ir nuolatinėje globoje (rūpyboje) esančių vaikų, bus ne mažiau 90 proc. (2021 m. – 73 proc.); palydimąsias paslaugas gavusių jaunuolių dalis nuo visų globos sistemą paliekančių jaunuolių sudarys 80 proc. (2020 m. – 8 proc.); budinčių globotojų priežiūrinių vaikų skaičiaus pokytis – 19 proc. (2020 m. – 4 proc.).

3. **Užtikrinti vaikų priežiūros paslaugų įvairovę ir prieinamumą** (užtikrinti vaikų iki 4 m. priežiūros paslaugos teikimą savivaldybėse).

Rezultato rodiklis. Planuojama, kad 2030 m. vaikų gavusių priežiūros paslaugas dalis, nuo visų vaikų skaičiaus, bus 15 proc.

4. **Padidinti globojamiems (rūpinamiems) vaikams teikiamą paramą būtiniausiems poreikiams (mitybos, sveikatos priežiūros, ugdymo) užtikrinti** (atlikti bendruomeninių vaikų globos namų patiriamų išlaidų globojamų vaikų poreikiams užtikrinti analizę, tobulinti globos (rūpybos) išmokų sistemą ir kt.).

Rezultato rodiklis. Planuojama, kad 2030 m. globos (rūpybos) išmokos dydis palyginti su minimalių vartojimo poreikių dydžiu (MVPD) sudarys ne mažiau nei 80 proc. (dabar – 62 proc.).

5. **Padidinti nemokamo mokinių maitinimo prieinamumą ir paramą mokinio reikmenims įsigyti** (atlikti visuotinio priešmokyklinukų ir pirmokų nemokamo maitinimo stebėseną; išsiaiškinti visuomenės, savivaldybių ir kitų suinteresuotų grupių požiūrį į nemokamą visuotinį maitinimą; įvertinti visuotinio visų pradinukų nemokamo maitinimo tikslingumą bei paramos mokinio reikmenims įsigyti adekvatumą ir kt.).

Rezultato rodikliai. Planuojama, kad 2030 m. ne mažiau nei 40 proc. mokinių gaus nemokamą maitinimą (2020 m. – 26,5 proc.), parama mokinio reikmenims įsigyti padidės ne mažiau nei iki 160 Eur (dabar – 80 Eur).

6. **Stiprinti šeimos interesų atstovavimą ir mažinti stigmatizuotą visuomenės požiūrį į tam tikras šeimas** (stiprinti valstybės institucijų, savivaldybių ir nevyriausybinių organizacijų bendradarbiavimą, sprendžiant su šeimos politikos formavimu ir įgyvendinimu susijusius klausimus; įgalinti šeimų interesų atstovavimą, savivaldybių šeimų tarybų suaktyvinimą per šeimų pilietinio aktyvumo skatinimą, informuotumo didinimą, atstovavimo gebėjimų stiprinimą ir kt.).

Rezultato rodiklis. Planuojama, kad 2030 m. savivaldybių, kuriose įsisteigusios savivaldybių šeimos tarybos, dalis išaugs nuo 20 iki 85 proc.

7. **Stiprinti vaikų ir jaunimo lytiškumo ugdymą** (skatinti lytiškumo ugdymo paslaugų teikimo plėtrą, organizuoti ilgalaikius mokymus darbuotojams, dirbantiems su jaunimu ir kt.).

Rezultato rodiklis. Planuojama, kad 2030 m. visose savivaldybėse su vaikais ir jaunimu dirbantys asmenys bus apmokyti teikti konsultacijas vaikams ir jaunimui lytiškumo klausimais.

8. **Stiprinti vaiko teisių įgyvendinimą ir apsaugą** (stiprinti vaiko teisių apsaugos specialistų profesines kompetencijas, tobulinti vaiko situacijos vertinimo procesus, didinti visuomenės supratimą apie vaiko teises ir pačių vaikų aktyvesnį dalyvavimą priimančiais sprendimus, turinčiais poveikį jų gyvenimui).

Rezultato rodiklis. Planuojama, kad 2030 m. 95 proc. vaiko teisių apsaugos specialistų bus dalyvavę kvalifikacijos stiprinimo veiklose.

1 problema taip pat bus sprendžiama, įgyvendinant priemones, numatytas Socialinės sutelkties, Įtraukios darbo rinkos ir Pajamų nelygybės mažinimo plėtros programose (valdytoja – SADM), Sveikatos išsaugojimo ir stiprinimo plėtros programoje (valdytoja – SAM), Švietimo plėtros programoje (valdytoja – ŠMSM).

2 problema – Neužtikrinamos moterų ir vyrų lygios galimybės.

Spręstinios problemos priežastys:

- 2.1. **stereotipais pagrįsti moterų ir vyrų vaidmenys šeimoje ir visuomenėje bei nepakankamas vyrų įsitraukimas į šeimos gyvenimą** (netolygus neapmokamo darbo naštos pasidalinimas; menkas vyrų įsitraukimas į vaiko priežiūrą; analitinių stebėsenos priemonių stoka nuolatinei lyčių lygybės padėties stebėsenai vykdyti; švietėjiškų priemonių stoka lytimi pagrįstiems stereotipams mažinti; švietimo srities darbuotojų, žiniasklaidos atstovų ir kitų sričių specialistų gebėjimų lyčių lygybės klausimais, stiprinimo priemonių trūkumas).
- 2.2. **persikertančioji nelygybė** (diskriminacija keliais pagrindais).

Priemonės, kuriomis sprendžiama 2 problema:

1. **užtikrinti stereotipais pagrįsto moterų ir vyrų vaidmenų šeimoje ir visuomenėje paplitimo mažėjimą** (mažinti lytimi pagrįstų stereotipų paplitimą, didinti moterų galimybes pilnavertiškai dalyvauti darbo rinkoje ir visuomeniniame gyvenime, vyrams ir moterims sėkmingai derinti darbo ir šeimos įsipareigojimus, vyrams – labiau įsitraukti į šeimos gyvenimą, įteisinti neperleidžiamus mamos ir tėčio vaiko priežiūros mėnesius ir kt.)

Rezultato rodikliai. Planuojama, kad 2030 m. Lietuvos lyčių lygybės indeksas bus 61 balas (dabar - 56,3); tėčių, pasinaudojusių vaiko priežiūra, bus 40 proc., motinų – 60 proc. (2020 m. tėčių – 24 proc., motinų – 76 proc.).

2 problema taip pat bus sprendžiama, įgyvendinant priemones, numatytas Socialinės sutelkties ir Įtraukios darbo rinkos plėtros programose (valdytoja – SADM).

Programai įgyvendinti 2021–2030 m. reikės 168 547 tūkst. Eur (iš jų: 34 000 tūkst. Eur valstybės biudžeto lėšos, 134 547,2 tūkst. Eur „Europos socialinis fondas“ lėšos) (finansinės projekcijos bus reguliariai peržiūrimos ir pagal poreikį tikslinamos).

Nauda. Programos priemonių įgyvendinimas padės kurti tinkamą, skatinančią, palankią šeimai aplinką, stiprinti moterų ir vyrų lygias galimybes, skatinti gimstamumą, užtikrinti ir palaikyti šeimų ir vaikų emocinę gerovę, plėtoti kokybiškas, visoms šeimoms prieinamas paslaugas. Tikimasi, kad 2030 m. suminis gimstamumo rodiklis, vaikų skaičius tenkantis vienai moteriai sieks 1,75, o šeimų su vaikais skurdo rizikos lygis sumažės nuo 15 iki 12 proc.

Įgyvendinant Programą taip pat dalyvaus: ŠMSM, SAM, VRM, KM, Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, Žurnalistų etikos inspektorius tarnyba, Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba, savivaldybės.

Derinimas. Pirminį projektą parengė darbo grupė, į kurios sudėtį buvo įtraukti SADM, SAM, ŠMSM, AM, FM, VRM atstovai. Pasiūlymus teikė suinteresuotos valstybinės institucijos ir socialiniai partneriai: Asociacija „Lyderė“, Lygių galimybių tyrėjų tinklas, Lietuvos moterų lobistinė organizacija, Nacionalinis skurdo mažinimo organizacijų tinklas, Nacionalinės šeimos taryba, Šeimų asociacija, Žmogaus teisių stebėjimo institutas, Nacionalinė šeimų ir tėvų asociacija, BGI Consulting. 2021-04-08 su Nacionaline šeimos taryba organizuota viešoji konsultacija. Projektas derintas su SAM, ŠMSM, TM, VRM, KM, FM, Lietuvos savivaldybių asociacija. Į daugumą gautų pastabų ir pasiūlymų atsižvelgta. Pastabos, į kurias atsižvelgta iš dalies aptartos derinimo pažymoje, pateikiant argumentus (FM siūlė kompleksinių paslaugų šeimai veiklą perduoti regionams ir įgyvendinti tai per Regionų plėtros programą. SADM argumentavo, kad regionams perdavus šią priemonę, gali kilti pavojus, kad dalis regionų ar savivaldybių nesirinks šios priemonės, o tai neleis SADM pasiekti užsibrėžto tikslo – stiprinti prevencinę pagalbą šeimoms).

Atitikimas Vyriausybės programai: Projektas įgyvendina Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plano 3.1.1., 3.1.2., 3.1.4., 3.1.6., 3.3.8., 3.3.10., 3.4.3., 3.5.2., 3.5.2., 3.5.5., 3.6.8 papunkčių nuostatas.

Dalykinio vertinimo išvada. Teikiame šias pastabas ir pasiūlymus:

1. Programos I skyriaus eilutėje „NPP uždavinio rodiklis ir (ar) tikslo rodiklis“ siūlome nurodyti ne tik rodiklio tarpinę ir galutinę reikšmes, bet ir NPP rodiklių pradines 2020 metų reikšmes (kad būtų aiškus atskaitos taškas).
2. Programos 1 problemos aprašymo dalyje po kiekviena priežastimi siūlome atskirai nenurodyti priemonių, o jas visas kartu pateikti problemos aprašymo pabaigoje, t.y. išvardijus visas priežastis. Aiškumo dėlei, siūlome surašyti priemonių kodus (tokius, kokie nurodyti III skyriaus lentelėje). Siūlytina priemones koduoti iš eilės.

3. Ne visai aiškios sąsajos su kitomis plėtos programomis, todėl siūlytina kiekvienos problemos pabaigoje išvardinti kitose plėtos programose numatytas priemones, kurios prisidės prie šioje Programoje įvardintų priežasčių šalinimo. Atkreipiamas dėmesys ir į tai, kad Programoje nenumatytos sąsajos su Regionų plėtos programa, nors Programos pagrindime (11 psl.) teigiama, kad prie problemų šalinimo bus prisidedama ir per Regionų plėtos programą, priemones nustatant regionų plėtos planuose, be to Programoje numatyta nemažai priemonių, kurių įgyvendinime dalyvaus ir savivaldybės.
4. Programos II skyriuje „Finansinių projekcijų dalis“ ir III skyriaus lentelėje siūlome nurodyti ne tik uždavinių numerius, bet ir uždavinių pavadinimus.
5. Atkreiptinas dėmesys, kad Programos III skyriuje „Pažangos priemonių rinkinys“ nurodytos priemonės ne visai atitinka pažangos priemones, kurios numatytos SADM 2022-2024 m. strateginio veiklos plano (SVP) projekto 09-004 programoje „Šeimos politikos stiprinimas“. Siūlome peržiūrėti ir tarpusavyje suderinti, nes SVP programoje yra numatytos tik 3 priemonės iš Programos projekto: 09-004-02-05-01 (PP) *Stiprinti socialinių paslaugų kokybę ir prieinamumą, socialinės paramos veiksmingumą kriziniais atvejais šeimoje*; 09-004-02-05-03 (PP) *Plėtoti įrodymais grįstas programas ir trūkstamas specializuotas paslaugas, skirtas šeimoms (tėvams, globėjams (rūpintojams) tėviams ir kt.), vaikams ir jauniems žmonėms*; 09-004-02-05-04 (PP) *Padidinti globojamiems (rūpinamiems) vaikams teikiamą paramą būtiniausiems poreikiams (mitybos, sveikatos, priežiūros, ugdymo) užtikrinti*.
6. Siūlytina suderinti rodiklių pavadinimus, numatytus Programos ir SADM 2022-2024 m. SVP projektuose, pvz., Programos rodiklis – „Nemokamą maitinimą gaunančių mokinių skaičiaus padidėjimas, (proc.)“, o SVP projekte numatytas rezultato rodiklis R-09-004-02-05-13-01 „Mokinių, gaunančių nemokamą maitinimą, vidutinis skaičius per mėnesį (asmenys)“.
7. Siūlytina patikslinti šių Programos rodiklių pavadinimus: „Budinčių globotojų priežiūrinių vaikų skaičiaus pokytis, (proc.)“, nes neaišku, koks pokytis bus matuojamas; „Nemokamą maitinimą gaunančių mokinių skaičiaus padidėjimas, (proc.)“, nes tikriausiai bus skaičiuojama nemokamą maitinimą gaunančių mokinių dalis, o ne skaičiaus padidėjimas.
8. Siūlytina patikslinti kai kurių Programos priemonių rezultato rodiklio reikšmes. Neaišku, kodėl rodiklio „Dalyvių, kurie po dalyvavimo veiklose įgijo ir (ar) patobulino kompetenciją ir (ar) kvalifikaciją, dalis (proc.)“ siektina reikšmė mažėja (2020 m. – 91,37 proc. o 2030 m. – tik 90 proc.).
9. Abejotinos 2 rodiklių „Asmenų, kurie teigia, kad kompleksinės paslaugos šeimai padarė teigiamą poveikį, dalis (proc.)“ ir „Vaikų gavusių priežiūros paslaugas dalis, nuo visų vaikų skaičiaus (proc.)“ pradinės 2021 metų reikšmės – kodėl jos nulinės. Jei duomenų apie pradinę rezultato rodiklio reikšmę nėra, siūloma taip ir pažymėti, t.y. vietoj nurodomos nulinės reikšmės, įrašyti žymą „nėra duomenų“.
10. Siūlome tikslinti Programos 1 problemos 1.1.1.3 papunktyje nurodytos priežasties „Šeimos ir bendruomenės negeba identifikuoti jiems išskylančių krizių ir spręsti kylančius iššūkius“ formuluotę kaip nevisai korektišką (ar tikrai visos šeimos ir bendruomenės to negeba?). Taip pat patikslinti 1.1.1.6 papunkčio formuluotę, žodį „kvalifikuotų“ įrašant prieš žodžius „socialinių paslaugų srities“.
11. Siūlome patikslinti 1.3.1 papunkčio formuluotę (nėra aišku kokių įsipareigojimų derinti šeimoms nesukurtos sąlygos), 1.4.2 papunkčio formuluotę (nėra aišku, kurios srities sprendimus priimančios institucijos nebendradarbiauja), 2.1.1 punkto formuluotę (nėra aišku apie kokio neapmokamo darbo naštos pasidalijimą kalbama).
12. Siūlome papildyti Programos pagrindimą aktualia informacija, pvz., šiuo metu jau teikiamos kompleksinės pagalbos šeimoms trumpa apžvalga ir vertinimais (pagrindžiant 1.1 priežastis), pagrindžiančia informacija kodėl bendruomenės negeba identifikuoti krizių ir spręsti kylančių iššūkių. Įvertinti galimybes, aprašant 1.4.1 priežastį dėl stigmatizuoto požiūrio į patiriančias socialinę riziką, akcentuoti ne šių šeimų patekimo į riziką priežastis, bet argumentus dėl neigiamo visuomenės požiūrio į jas. Pagal galimybes atnaujinti statistinius duomenis, patikslinti tekstą redakciniu požiūriu ir kt.

Projektą siūlome svarstyti **tarpinstituciniame pasitarime** ir patikslinti pagal šias ir Vyriausybės kanceliarijos Teisės grupės pateiktas pastabas.

Socialinės politikos grupės patarėja
Strateginio planavimo ir stebėsenos grupės patarėja

Daiva Buivydytė-Garbštienė
Nijolė Kundrotienė